

Produženi život mladih s roditeljima

Dijan, Sara

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:794153>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-22**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za sociologiju

Preddiplomski sveučilišni studij sociologije (dvopredmetni)

Sara Dijan

Produženi život mladih s roditeljima

Završni rad

Zadar, 2023.

Sveučilište u Zadru
Odjel za sociologiju
Preddiplomski sveučilišni studij sociologije (dvopredmetni)

Produženi život mladih s roditeljima

Završni rad

Student/ica:

Sara Dijan

Mentor/ica:

Mr. sc. Nensi Segarić

Zadar, 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Sara Dijan**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Produženi život mladih s roditeljima** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 26. rujna 2023.

Produženi život mladih s roditeljima

Sažetak:

Prelazak mlade osobe u odraslost većinom karakteriziraju važni događaju kao što su završetak školovanja, zaposlenje i osamostaljenje od roditelja. Fokus ovog istraživanja je bio otkriti razloge mladih za produženo stanovanje s roditeljima, saznati kako ta situacija utječe na odnose unutar obitelji i kako mladi vide vlastite mogućnosti za osamostaljenje. Za potrebe ovog rada korištena je kvalitativna metoda polustrukturiranog intervjua. Nalazi dobiveni istraživanjem pokazali su da je samostalan život za mlade u današnje vrijeme teško ostvariti zbog raznih prepreka. S jedne strane sugovornici ističu prednosti koje im pruža produženo stanovanje u roditeljskom domu kao što su neplaćanje računa ili zajednička prehrana što im omogućuje štednju vlastitih sredstava, dok s druge strane ističu nedostatak vlastitog mira, što sugovornici definiraju kao glavni nedostatak produženog stanovanja.

Ključne riječi: mladi, produženo stanovanje, osamostaljenje, zaposlenje

Extended life of young people with their parents

Abstract:

The transition of a young person to adulthood is mostly characterized by important events such as the completion of schooling, employment and independence from parents. The focus of this research was to find out the reasons for young people to live with their parents for an extended period of time, to find out how this situation affects relationships within the family and how young people see their own opportunities for independence. For the purposes of this work, the qualitative method of a semi-structured interview was used. The findings of the research showed that independent living is difficult for young people today due to various obstacles. On the one hand, the interlocutors emphasize the advantages of extended residence in their parents' home, such as not paying bills or eating together, which allows them to save their own funds, while on the other hand, they emphasize the lack of peace of mind, which the interlocutors define as the main disadvantage of extended residence.

Key words: young people, extended housing, independence, employment

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Ciljevi i svrha	2
3. Teorijska koncepcija rada	2
3.1. Definiranje mladosti / produžena mladost	2
3.2. Nesigurnost zaposlenja	6
3.3. Brak i obitelj	6
4. Istraživačka pitanja	8
5. Metodologija	8
6. Rezultati i rasprava	9
6.1. Školovanje i zaposlenje	9
6.2. Mjesto stanovanja i odnosi u kućanstvu	11
6.3. Razlozi produženog stanovanja	16
6.4. Mogućnost osamostaljenja	19
7. Zaključak	23
8. Literatura	25
9. Prilozi	26
9.1. Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju	26
9.2. Protokol	27
9.3. Kodna lista	28

1. Uvod

Ulazak u svijet odraslih obilježavaju važni događaji u životu mladih kao što su završetak školovanja, zaposlenje i osamostaljenje od roditelja. U današnje vrijeme nije nužno slijediti taj redosljed.

Produženi život mladih s roditeljima nije nova društvena pojava. U brojnim kulturama mladi ostaju živjeti u obiteljskoj kući i kada već imaju svoju obitelj, što nije rijetkost i na području Dalmacije. Mitrović (2022) smatra da je „produžena mladost“ uvjetovana kulturnim faktorima isto koliko i ekonomskim i strukturalnim ograničenjima. Mladi ostaju u roditeljskom domu iz različitih razloga. Također, na vjerojatnost ostanka u roditeljskom domu utječe činjenica živi li mlada osoba u ruralnoj ili urbanoj sredini kao i u kojem području Hrvatske.

Do fenomena „produžene mladosti“ dolazi zbog toga što je integracija mladih u društvo popraćena određenim problemima kao što su nezaposlenost i financijska ovisnost o roditeljima što dovodi do osjećaja nesigurnosti za kretanje u samostalan život. Društvo bi trebalo osigurati zadovoljavajuće društvene uvjete kako bi se postigla optimalna društvena integracija mladih. Ilšin i Radin (2007) govore kako se mladima pristupa na dva načina, kao problemu i kao resursu. Mladi su resurs u smislu da na mladima svijet ostaje, oni su temelj opstanka društva. S druge strane, mlade se gleda kao problem jer društvo nema povjerenja u mlade generacije i smatraju se često izvorima devijantnog ponašanja. Takva gledišta uobičajna su za društva u tranziciji, kao što je i hrvatsko društvo.

U problematičnim društvenim okolnostima često se događa da se mladi koji se odvažavaju na osamostaljenje od roditelja i krenu u samostalan život vrte živjeti s roditeljima i nazivaju se „bumerang djeca“ (Potočnik, 2017). Nedostatak optimalnih uvjeta za samostalan život potiče mlade na povratak u obiteljski dom gdje im je sve osigurano.

Postoji mnogo različitih definicija sociologije. Abercrombie i sur. (2008: 347) definiraju je kao „analiza strukture društvenih odnosa konstituiranih društvenom interakcijom“. Društvu pristupa na različite načine te se bavi odnosima među pojedincima, manjim skupinama, društvima ili tipovima društava. Ovaj rad se bavi odnosima pojedinaca u svakodnevnom životu i njihovim ponašanjem u manjim skupinama, u ovom slučaju njihovim obiteljima.

S obzirom na zastupljenost ove teme u praksi, provedeno je istraživanje o iskustvu mladih o produženom stanovanju s roditeljima. Za sudionike istraživanja bilo je bitno da aktivno sudjeluju na tržištu rada kako bi se uklonio logički zaključak ostanka u roditeljskom domu zbog vlastite financijske situacije, odnosno nedostatka prihoda za osamostaljenje. Zbog zastupljenosti teme istražilo se kako situacija produženog stanovanja s roditeljima utječe na mlade, njihovu obitelj i unutarobiteljsku dinamiku.

2. Ciljevi i svrha

U ovom istraživanju cilj je prikupiti iskustva i mišljenja mladih o produženom stanovanju s roditeljima, okolnostima koje su ih navele na takvu odluku i posljedice donešene odluke na odnose u obitelji i njihovu financijsku situaciju te utvrditi namjere i razloge mladih za osamostaljenjem.

Svrha ovog rada je dobiti uvid u životne okolnosti mladih koji žive s roditeljima te saznati njihove namjere za mogućnost osamostaljenja i planiranja života.

3. Teorijska koncepcija rada

3.1. Definiranje mladosti / produžena mladost

Mladi su heterogena društvena skupina čije je temeljno obilježje životna dob, međutim iznimno je teško istraživačima usuglasiti se oko određenja tzv. granice mladosti (URL 1). U sociologiji postoje tri teorijska koncepta u proučavanju mladih: „Prvi pristup promatra mlade kao prepoznatljive socijalne (i političke) generacije koje se konstituiraju na osnovi zajedničkog sociopovijesnog iskustva, obrazaca ponašanja i svijesti o generacijskoj pripadnosti (...). Za drugi je pristup karakteristično viđenje mladih kao specifične društvene grupe konstituirane na temelju njihova objektivno drukčijeg društvenog položaja u usporedbi s drugim društvenim grupama (osobito starijima) (...). Treći pristup prepoznaje mlade kao populacijsku skupinu u prijelaznoj fazi između djetinjstva i odraslosti (...)“ (Ilišin, Spajić-Vrkaš, 2015: 3). Ovaj rad se oslanja na treći pristup gdje se mladi vide kao dio populacije između djetinjstva i odraslosti.

Mladi su razvili svoju kulturu koju obilježava „produljivanje razdoblja prelaska iz djetinjstva u odraslo doba“ (Abercrombie i sur., 2008: 181). Proces prelaska u stadij odrasle osobe ujedno može biti uzbudljivo i stresno razdoblje. Tu tranziciju uglavnom karakteriziraju tri najvažnija životna događaja: završetak školovanja, zapošljavanje i osnivanje obitelji. U novije vrijeme ta tranzicija događa se sve kasnije. Za donju granicu mladosti uzima se 15 godina života, a gornja granica je 25 godina života, ali u novije vrijeme gornja granica raste sve do 30 godina života (URL 1). Temeljna zadaća mladosti kao životnog razdoblja je izgradnja vlastitog identiteta i pronalazak životnog smisla.

Pojam vječnog djetinjstva ili sindrom Petra Pana simbolizira odbijanje ulaska u odraslo doba. Tim pojmom označavaju se odrasle osobe čiji se emocionalni razvitak zaustavlja na razini adolescenta. Ovaj „sindrom“¹ spominje psihoanalitičar dr. Dan Kiley 1983. godine. Drugi

¹ Iako se uzroci sindroma ne mogu točno odrediti, smatra se da razmaženost, nostalgija, različita zlostavljanja u djetinjstvu kao i slabo osamostaljenje mogu potaknuti razvoj ovog problema (Kiley, 1983).

naziv je puer aeternus, što se s latinskog prevodi kao „vječiti dječak“ ili „zauvijek mlad“. Ovaj sindrom najčešće se pojavljuje kod muškaraca.

Fizički odlazak iz obitelji ili „napuštanje gnijezda“ je znak osamostaljenja, a ostanak ili odgođeno napuštanje obitelji smatra se produženom ovisnošću i neprilagođenošću, dok razloge za vraćanje u gnijezdo ili „bumerang djeca“ objašnjava otežanim uvjetima zapošljavanja, stanovanja i učestalih razvoda. (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Kako bi se dobila šira slika situacije, Državni zavod za statistiku već sedamnaest godina provodi istraživanja o položaju žena i muškaraca u RH. Sredinom 2020. godine procjenjuje se da je od ukupno 4 047 680 stanovnika, mladih u dobi od 20 do 24 godine bilo 236 041, od čega je 5,4% žena i 6,2% muškaraca, a mladih u dobi od 25 do 29 godina bilo 237 555, od čega je 5,5% žena i 6,3% muškaraca (URL 2). Kao što su navedena najvažnija životna razdoblja, navest će se podatci vezani uz njih što ih je prikupio Državni zavod za statistiku. Što se tiče školovanja, ukupno je 36 797 učenika koji su završili srednjoškolsko obrazovanje 2020./2021. školske godine, od toga 48,8% žena i 51,2% muškaraca. Najveći postotak žena, preko 60%, je završilo gimnazije i umjetničke škole dok je najveći postotak muškaraca završilo industrijske i obrtničke škole, a zatim srednje škole za mladež s teškoćama u razvoju. Za nastavak visokoškolskog obrazovanja 2020./2021. godine odlučilo se 155 627 mladih, 57,3% žena i 42,7% muškaraca.

Čudina-Obradović i Obradović (2006) kao razloge sindroma odgađanja zrelosti navode nemogućnost dolaska do posla i stana, kulturne čimbenike i individualizaciju kao prilagodbu ekonomskim i kulturnim ograničenjima.

Čipin i Međimurec (2021) proveli su kvantitativno istraživanje u kojem su proučavali demografske i socioekonomske događaje koji su povezani s tranzicijom u odraslu dob u Europi temeljeći istraživanje na podacima iz devete runde Europskoga društvenog istraživanja koja je provedena tijekom 2018., 2019. i 2020. godine u 29 zemalja. Autore su zanimala međugeneracijske promjene, kako se odvijala tranzicija u odraslu dob za tihu generaciju (rođene između 1928. i 1945.), baby boomere (rođene između 1946. i 1964.), generaciju X (rođene između 1965. i 1980.) i milenijalce (rođene između 1981. i 1996.) u sedam regija Europe. Rezultati njihovog istraživanja pokazali su da se tranzicija u odraslu dob odvijala različito za četiri proučavane generacijske skupine te da su se međugeneracijske promjene odvijale različitim intenzitetom u sedam regija Europe. Rezultati istraživanja korespondiraju s podacima koje iznose Čudina-Obradović i Obradović (2006) koji Europu dijele prema nastupanju zrelosti i odvajanju mladih od roditelja na tri skupine: sjeverno-nordijsku skupinu, srednju Europu i europski jug gdje je odgađanje zrelosti najzastupljenije. Naime, u ovim područjima pa tako i Hrvatskoj, briga za mlade je većinom prebačena na obitelj čime se

učvršćuje obiteljska povezanost uz stalnu prisutnost tradicije iako se može reći da su sve prisutniji fleksibilni obrasci odrastanja.

Fenomenom „produžene mladosti“ bavila se Mitrović (2021) koja je provela polustrukturirane dubinske intervjue s mladim² ljudima iz Beograda i njihovim roditeljima. Cilj istraživanja je prikazati kako sudionici doživljavaju prostor u kojem žive dok je pri tome poseban fokus pridat zajedničkom prostoru koji dijele s roditeljima. Također, u sklopu fenomena „produžene mladosti“ analiziraju se razlozi zajedničkog stanovanja s roditeljima. Većina sugovornika/ca živi cijelog života u istom stanu ili kući, a prostor koji najviše smatraju „svojim“ u sklopu obiteljskog doma su većinom njihove sobe koje su ujedino i prostorije u kojima imaju najveću privatnost i provode najviše vremena. Mladi sudionici su prostore u stanovima podjelili na osobne prostore, odnosno svoje sobe, tranzicijske prostore kao što su na primjer hodnici, zatim zajedničke prostore u koje su ubrojili kuhinju, kupatilo, dvorište, dnevnu sobu i na kraju roditeljski prostor pod što podrazumijevaju roditeljsku spavaću sobu. Autorica navodi kako mladi preispituju odluku preseljenja od roditelja zbog osjećaja da već žive sami. Sugovornici ističu kako se rijetko viđaju s roditeljima, provode vrijeme s njima te rijetko objeduju zajedno. S druge strane javljaju se mišljenja koja visoko vrednuju život u velikoj zajednici odnoseći se na činjenicu da se živi u obiteljskoj kući sa više ukućana kao i povezanost članova. Za sudionike „produživanje mladosti“ znači akumuliranje kapitala potrebnog za sigurnost u iznajmljenom stanu ili kredit za vlastiti stan, upravljanje financijama u slučaju samostalnog života, posebice u slučaju dobivanja djece i kalkulacija vremena koje je potrebno za održavanje domaćinstva, a koje se sada troši na vlastite potrebe.

Botrić (2022) je u radu na temu napuštanja roditeljskog doma u Hrvatskoj analizirala okolnosti povezane s napuštanjem roditeljskog doma u Hrvatskoj. Poseban fokus je bio na mladima koji su u tom trenutku živjeli s roditeljima. Rad se temelji na anketnom istraživanju provedenom u travnju 2021. godine na nacionalno reprezentativnom uzorku od 1001 ispitanika, starosne dobi od 16 do 29 godina. 66,7% ispitanika živi s roditeljima, a od ukupnog uzorka udio muškaraca koji živi s roditeljima je 54,6%. Veću sklonost muških ispitanika za ostanak u roditeljskom domu autorica tumači tradicionalnim obiteljskim ulogama i tradicionalnim oblicima formiranja obiteljskih veza u kojima žene te koje napuštaju roditeljski dom u ranijoj dobi radi osnivanja obitelji. U radu se uspoređivala skupina koja živi s roditeljima i skupinu koja ne živi s roditeljima s ciljem identifikacije okolnosti povezane s preprekama i prilikama

² Autorica je mladost nije promatrala kao određenu poziciju na skali godina, već kao identitetski koncept pa su u istraživanju sudjelovali sudionici koji sebe smatraju mladima i njihovi roditelji.

za stambeno osamostaljenje. Glavnom preprekom, kao što je moglo biti i očekivano, pokazala se financijska situacija ispitanika, no, naglašena je i privrženost ispitanika osobama s kojima žive. Kao i Mirović (2021), naglašava činjenicu da mladi imaju vlastite sobe u kojima imaju svoju privatnost zapravo potiče ostanak u roditeljskom domu.

Hill i sur. (2021) u svom istraživanju bavili su se posljedicama suživota mladih odraslih osoba, u dobi od 20 do 34 godine, s roditeljima te kako se boravak u kombiniranom kućanstvu, što je uključivalo kućanstva u ruralnim i urbanim sredinama Ujedinjenog Kraljevstva, odražava na dugoročne financijske i stambene težnje mladih odraslih osoba. U istraživanju je istaknuto da se produženo stanovanje smatra važnom životnom fazom. Rezultati su pokazali, što se tiče regije podrijetla mladih odraslih osoba, da u London ima veći udio mladih odraslih koji žive samostalno od ostalih regija. Razlog tome je migracija zbog posla. No, mlade odrasle osobe iz Londona imaju veću vjerojatnost suživota s roditeljima od prosjeka zbog poprilično visokih troškova preseljenja u samostalni smještaj u Londonu. S druge strane, roditelji s mladom odraslom djecom u ruralnim krajevima imaju manju vjerojatnost da će njihova djeca živjeti s njima od roditelja s mladom odraslom djecom koji žive u urbanim krajevima.

Isengard i Szydlik (2012) objavili su rad na temu suživota starijih roditelja i njihove odrasle djece koji se temelji na SHARE-u i podacima prikupljenima 2004. godine. SHARE je projekt koji istraživačima omogućuje bolje razumijevanje utjecaja procesa starenja na pojedince i obitelji. Sudjelovalo je 28,517 ispitanika iz 11 eurposkih zemalja: Švedske, Danske, Nizozemske, Belgije, Njemačke, Austrije, Švicarske, Francuske, Španjolske, Italije i Grčke. Prosječna dob ispitanika je 67,1 godina, a prosječna dob odrasle djece je 37,6 godina. Varijable koje su uključili su: mogućnosti i potrebe djece, mogućnosti i potrebe roditelja (ispitanika), obiteljske strukture³ i kulturno – kontekstualne strukture⁴. Rezultati su pokazali da mnogo manje odrasle djece živi s roditeljima u sjevernoj nego u južnoj Europi. Što su veće ekonomske potrebe djeteta to je veća vjerojatnost suživota s roditeljima. Istraživanje je pokazalo da prihodi roditelja ne utječu na suživot, ali je važno jesu li roditelji vlasnici kuće, što zapravo potiče suživot. Broj soba u kući povećava o vjerojatnost suživota. Što je veća roditeljska kuća, veća je vjerojatnost da u njoj živi odraslo dijete. S obzirom da se istraživanje bavi osobama koje imaju 50 ili više godina, jedan od indikatora koji pretpostavlja potrebu roditelja za zajedničkim boravkom je zdravlje pojedinca jedino ako nema partnera. Na vjerojatnost suživota utječe i broj djece u kućanstvo. S porastom broja djece ta vjerojatnost se smanjuje. Kada u obzir uzmemo

³ Pod obiteljske strukture uzimalo se u obzir imaju li roditelji (ispitanici) još djece i imaju li unuke.

⁴ Pod kulturno – kontekstualne strukture uzimao se u obzir spol, dob i veličina prebivališta.

spol djece, sinovi pokazuju veću sklonost za suživot s roditeljima. Autori su izračunali dob kada korezidencije prestaje opadati i ponovno počinje rasti. Naime, ističe se velika mogućnost povratka „djece“ nakon 54. te god. radi brige o roditeljima.

3.2. Nesigurnost zaposlenja

Nakon završenog obrazovanja, srednjoškolskog ili visokoškolskog, slijedi zapošljavanje. Rad se može definirati kao „izvođenje zadaća koje zahtjevaju fizički i mentalni napor, a čija je svrha proizvoditi dobra i usluge nužne za zadovoljavanje ljudskih potreba. Zanimanje, ili posao, jest rad koji se obavlja u zamjenu za redovitu plaću ili nadnicu“ (Giddens, 2007: 376). Zaposelnje i nezaposlenost mogu se koristiti u objašnjenju ponašanja pojedinaca i socijalnih grupa. Čudina-Obradović i Obradović (1998) zaposlenost i nezaposlenost definiraju u nekoliko kategorija: zaposlenost na neograničeno vrijeme, zaposlenost na ograničeno vrijeme, zaposlenost sa skraćenim radnim vremenom i nezaposlenost.

Državni zavod za statistiku (URL 2) navodi kako prema završenoj razini obrazovanja u 2020. godini, najviše je zaposlenih onih sa srednjim obrazovanjem, 56,4% žena i 69,1% muškaraca, sa višim i visokim obrazovanjem zaposleno je 36,8% žena i 23,7% muškaraca. Ukupan broj nezaposlenih evidentirani u hrvatskom zavodu za zapošljavanje 2021. godine iznosio je 136 816, od toga 55,4% žena i 44,6% muškaraca. Najveći broj registriranih nezaposlenih osoba prema razini obrazovanja i spolu 2021. godine su žene i muškarci koji imaju završenu samo srednju školu. Prema dobi od 20 do 24 godine broj nezaposlenih žena je 8 000, a broj nezaposlenih muškaraca je otprilike 6 900. Prema dobi od 25 do 29 godina broj nezaposlenih žena je otprilike 9 700, a broj nezaposlenih muškaraca je otprilike 6 800.

3.3. Brak i obitelj

Osnivanje obitelji je važan događaj u životu mlade osobe i vrlo moguće jedan od glavnih motiva za osamostaljenje i selidbu od roditelja. Kućanstvo se definira kao „samac ili više osoba koje dijele životni prostor i opskrbu“ (Abercrombie i sur., 2008: 179). U sociološkim analizama se češće daje prednost analizi kućanstva nego analizi obitelji zbog raširenosti pojma obitelj. Uloga obitelji se mijenjala kroz vrijeme, ali ona još uvijek ostaje „primarna društvena zajednica koja ima vitalnu važnost za svakog čovjeka, temelj je njegova ostvarivanja i uključivanja u širu društvenu zajednicu te vrši ulogu povijesnog, vjerskog, kulturnog i generacijskog transfera“ (Nimac, 2010: 26). Obitelj i brak se međusobno isprepliću. Brajša (2009: 143) definira brak kao „specifičan, dugotrajan, neposredan, intiman odnos dvoje odraslih ljudi različita spola unutar opisane svakodnevne bračne stvarnosti, s vanjskim prividom i unutarnjim realitetom,

uza svjesnu i racionalnu, ali i nesvjesnu i iracionalnu stranu, koji unutar obitelji nastavlja svoju egzistenciju i razvoj.“

Posljedicom fenomena „produžene obitelji“ Nimac (2010: 31, 32) smatra „suživot dviju odraslih generacija u istoj obitelji, što zapravo paradoksalno podsjeća na tradicionalnu proširenu obitelj, iako u drugačijem obliku i s drugačijom raspodjelom uloga“.

Koncept braka mladima više nije privlačan zbog zadovoljavanja individualnih potreba i želja što su najčešće nastavak obrazovanja, profesionalno usavršavanje i slično. Promjenjivi obrasci braka mijenjaju prirodu kućanstva tako da je sve veći broj kućanstava koji se sastoje od nevjenčanoga para s djecom. Prema Državnom zavodu za statistiku (URL 2), sklopljeno je 15 196, a razvedeno 5 153 brakova. Prosječna starost pri sklapanju prvog braka je znatno porasla u zadnjih pedeset godina. 1970 – ih godina prosječna starost žene pri sklapanju prvog braka je 21, 6 godina, a muškaraca 25, 5 godina. 2020. godine žene stupaju u brak s prosječno 29,1 godinom, a muškarci s 31, 6 godina. U zadnjih sedamdeset godina stopa totalnog fertiliteta pala je na pola. Žene su pri porodu prvog djeteta, 1960 – ih godina, imale prosječno 23, 5 godina dok 2020. godine prvi put rađaju sa prosječno 29,4 godine. Stopa fertiliteta treba se promatrati u kontekstu interakcije obitelji, države i tržišta rada.

Akrap i Čipin (2008) iznose podatke o povezanosti stambenih problema, produženog života s roditeljima i odgode ulaska u brak u Hrvatskoj. Podatci su preuzeti iz dva prethodna istraživanja koje su autori proveli u suradnji s Ministarstvom obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Prvo istraživanje je o neoženjenima i neudanima bez djece u dobi 35 do 44 godine, čiji je uzorak činilo 709 ispitanika, 292 neoženjena muškarca bez djece i 422 neudane žene također bez djece. Drugo istraživanje je o zaposlenim ženama u dobi od 20 do 40 godina te je uzorak tog istraživanja činilo 1 324 anketirane ispitanice. Podatci prvog istraživanja pokazali su da 57,2% mladih oba spola još živi s roditeljima te da se osamostaljenje događa tek u ranim tridesetima, a u drugom istraživanju više od 34,62% ispitanica još živi s roditeljima. Najveći broj zaposlenih žena koje još žive s roditeljima neudane su i nemaju siguran posao. Utvrđeno je da postoji povezanost između ostajanja u roditeljskom domu i nesigurnosti zaposlenja. Žene koje imaju djecu žive u vlastitom stanu ili stanu supruga. Neoženjeni ispitanici i neudate ispitanice koji žive s roditeljima zadovoljni su stambenim uvjetima. Oni, također, u manjoj mjeri planiraju imati djecu od onih koji žive samostalno. Jedan od čimbenika koji utječu na produženi život s roditeljima kod zaposlenih žena je nesigurnost zaposlenja. Sa starošću pojedinca opada važnost rješavanja stambene situacije jer su ga već riješili ili u slučaju pojedinaca koji žive s roditeljima uopće o tome ne razmišljaju. Mladi koji su se odlučili osamostaliti od roditelja, ali se zbog raznih poteškoća, ponajviše ekonomskih i

financijskih, vrata u roditeljski dom nazivaju se „bumerang djeca“ (Potočnik, 2017), a u radu se pokazalo da ovakvih slučajeva ima sve više.

4. Istraživačka pitanja

S obzirom na postavljeni predmet i cilj istraživanja, provedeni su polustrukturiranih intervjui na odabranom uzorku ispitanika. Za potrebe konstrukcije protokola za intervju postavljena su sljedeća istraživačka pitanja:

1. Zašto se mladi odlučuju za produženo stanovanje s roditeljima?
2. Kako produženo stanovanje utječe na odnose u obitelji?
3. Imaju li mladi namjeru (skorog) osamostaljenja od roditelja?

Sugovornici/e su birani prema spolu, veličini naselja u kojem žive, statusu na tržištu rada i obrazovanju.

5. Metodologija

Predmet istraživanja: produženo djetinjstvo i produženo stanovanje u obiteljskom domu (s roditeljima).

Problem istraživanja: zašto se mladi odlučuju za produženi boravak s roditeljima te kako to utječe na odnose u obitelji, roditeljskom domu.

Metoda koja se koristila u istraživanju, na kojem se temelji ovaj završni rad jest polustrukturirani intervjui. „Polustrukturirani intervjui zadržava donekle prirodnu i nenamještenu atmosferu, ali je ipak sam intervjui vođen od strane istraživača. Vođenje je vrlo fleksibilno i ispitivač će se ubacivati u razgovor samo kad on skrene sa željene teme ili kad želi razgovor usmjeriti na probleme o kojima nije bilo govora“ (Bognar, 2000: 6). Odabrana je metoda koja se činila najprikladnijom s obzirom na širinu teme, proučavanih napisanih radova i provedenih istraživanja. Instrument ovog istraživanja je protokol kojeg sačinjavaju 4 tematske cjeline i ukupno 24 pitanja. Teme protokola su: položaj na tržištu rada, produženo stanovanje s roditeljima, odnosi u kućanstvu i mogućnost osamostaljenja.

Uzorak sudionika činili su mladi u dobi od 21 do 26 godina. Pri odabiru uzorka, najvažniji čimbenik je bio stanovanje sudionika s roditeljima. Intervjuirano je šest mladih, tri žene i tri muškarca, koji žive u ruralnoj i urbanoj sredini. Važni faktori bili su obrazovanje sudionika i njihov status na tržištu rada. Sudionici istraživanja su: Augustin ima 25 godina, zaposlen je u skladištu i živi u Zadru, Brunoslav ima 21 godinu, radi kao medijski tehničar i živi u Zadru, Korana ima 24 godine radi kao ekonomistica u banci i živi u Zadru, Ljubica ima

23 godine te isto radi kao ekonomistica u banci i živi u Zadru, Slavica ima 22 godine, radi kao frizerka i živi u Zadru te Šimun koji ima 21 godinu, radi kao automehatroničar i živi u Sukošanu.

Prije provedbe samih intervjua sugovornicima je objašnjen predmet i svrha istraživanja. Pažnja je pridana etičkom dijelu istraživanja te su sugovornici pročitali i potpisali *Suglasnost o sudjelovanju u istraživanju*. Sugovornici su upitani za snimanje intervjua radi mogućnosti detaljne transkripcije i objašnjeno im je da u bilo kojem trenutku iz bilo kojeg razloga mogu prekinuti intervju. Također, sugovornicima je osigurana anonimnost koristeći pseudonime i ne korištenja nekih detalja zbog kojih bih ih se moglo identificirati. Sugovornicima je pružena mogućnost pregleda svojih transkripta i svi su odobrili svoje pseudonime.

Polu intervjua provedeno je u lipnju, a ostatak intervjua provedeno je u rujnu 2023. godine. Prosječno trajanje svih intervjua je 35 minuta. Svi intervjui provedeni su uživo i snimani diktafonom na mobilnom uređaju. Nakon provedenih intervjua, započet je proces transkripcije, a zatim i kodiranja. Transkripcijom je detaljno zabilježeno što su sugovornici rekli, kao i njihova mimika i geste. Na temelju transkripta izdvojeni su deskriptivni kodovi pomoću kojih su definirana tri tematska koda.

6. Rezultati i rasprava

6.1. Školovanje i zaposlenje

Za ovaj rad jedna od ključnih karakteristika sugovornika jest zaposlenje. Svi sugovornici imaju završenu srednju školu, nisu imali potrebu otići radi studiranja te su zaposleni. Za daljnju analizu zanimljivo je bilo vidjeti koliko vremena provode na poslu kako bi se dobio kratak uvid u njihove živote. Sugovornice koje rade u banci imaju radno vrijeme koje ovisi o tome rade li jutarnju smjenu ili popodnevnu smjenu, a nedjeljom ne rade.

„Radno vrijeme je u dvije smjene: od ponedjeljka do petka od 07:30 – 15:30 ili od ponedjeljka do subote od 12:30 - 19:30 te subota od 07:30 – 12: 30.“ (Ljubica)

Jedan od sugovornika završio je četverogodišnju strukovnu školu, smjer tehničar za računalstvo i ne radi u svojoj struci. Već duži period vremena radi u skladištu, od ponedjeljka do nedjelje te radi samo jutarnje smjene. Ističe kako mu takvo radno vrijeme zapravo i odgovara.

„Već 6 godina u skladištu radim, a radno vrijeme samo jutarnje smjene od 7 do 3. Što čak nije loše jer imam cijelo popodne slobodno uvijek (smijeh).“ (Augustin)

Na pitanje zašto nije nastavio u smjeru srednjoškolskog školovanja, zbog inače vrlo traženog zanimanja, odgovora sarkastično.

„Jer nisam bio dobar sa nekim šefom takve firme da me zaposli, a i ima njih sa puno većim znanjem toga od mene (smijeh). U 3. srednje izgubio sam volju bio za tim smjerom jer nisam naučio ništa što već nisam znao pa ono da.“ (Augustin)

Drugi sugovornik je završio Prirodoslovno-grafičku školu, smjer medijski tehničar u Zadru te se kasnije odlučio dalje školovati u tom smjeru i upisao MPA akademiju: školu glazbene produkcije i multimedije u Zagrebu, pohađajući stručni program edukacije „Audio Engineer / Producer“. Radi u svojoj struci tako što snima koncerte i montira videe. Radno vrijeme mu je dosta fleksibilno što mu ostavlja dosta vremena da se bavi vlastitim projektima i usavršava u onome što radi.

„Radim ono što san i oduvijek me i što me zanimalo. Sniman i montiran videe za jednu konobu u Zadru. To radim samo kad su neki koncerti i događanja, pa imam dosta fleksibilno radno vreme. Kad sve snimim onda imam rok par dana to da uredim i onda to šaljem vlasniku konobe, pa mi on reče ako nešto on hoće promovirati onda još to napravim i ja sam gotov do drugog koncerta. Pa u to slobodno vreme radim na nekim svojim projektima.“ (Brunoslav)

Ovdje možemo zaključiti da su za pronalazak posla važne razne vještine kojima mladi mogu sudjelovati na tržištu rada. Treća sugovornica završila je obrtničku školu, smjer kozmetičar. Nije išla na fakultet, već se zaposlila u salonu ljepote u Zadru, gdje joj je bio ponuđen tečaj za usavršavanje za manikerku što je objeručke prihvatila.

„Radim kao frizerka u salonu ljepote tu u Zadru. Tamo mi je bilo ponuđeno...(mumljanje) kao tečaj za manikerku koji sam odmah prihvatila, naravno zašto ne (smijeh). To mi je predložila šefica kako bi mogla raditi i nokte, a i bilo je besplatno pa zašto ne.“ (Slavica)

Radno vrijeme joj odgovara jer salon radi u dvije smjene od ponedjelja do petka, subotom radi samo jutarnju smjenu, a nedjeljom ne radi što sugovornica iskoristi za odmor.

„Radno vrijeme mi je okej. Jedan tjedan radim ujutro drugi popodne i tako. Od ponedjeljka do petka radim od 8 do 2 ako radim prvu smjenu, a ako sam druga smjena onda radim od 2 do 8. subotom nam je skraćeno radno vrijeme, salon radi samo prvu smjenu pa me nekad spadne i slobodan dan (smijeh). A nedjeljom ne radim, pa sam tako nekad slobodna cijeli vikend što nekad baš zna dobro doći za odmoriti glavu.“ (Slavica)

Treći sugovornik je završio strukovnu školu, trogodišnji smjer automehatroničara. Odmah nakon srednje škole počeo je raditi u svojoj struci u obiteljskom obrtu, pa ističe kako zbog toga ima fleksibilno radno vrijeme.

„Zaposlen sam. Radim kod ćaće u radioni. On ima svoj posao za popravljavanje auta, tebi najjednostavnije objašnjeno (smijeh). (...) Radim u svojoj struci. Popravljanje aute. (smijeh) (...) Pa zavisi koliko ima posla. To nam je kao obiteljski posao, pa radimo koliko moremo. Meni nikad nije teško raditi jer to baš volim i cijenim san u tome.“ (Šimun)

Svi sugovornici su završili srednjoškolsko obrazovanje nakon kojeg nije nužan fakultet kako bi se zaposlili što pokazuju i slučajevi kod naših sugovornika/ca. Par sugovornika odlučilo se i za stručno usavršavanje. Svi imaju prihvatljivo radno vrijeme što im omogućuju dosta slobodnog vremena. Zaposlenje odmah iz srednje škole im je možda omogućilo rani početak u zaposlenju i osamostaljenju, ali u nastavku će se vidjeti da nije baš sve tako jednostavno i da i dalje postoje prepreke na njihovom životnom putu.

6.2. Mjesto stanovanja i odnosi u kućanstvu

Nakon ispunjenja kriterija zaposlenja, ključno je bilo da sugovornici, unatoč tome što su zaposleni, još uvijek žive sa svojim roditeljima. Za ovo istraživanje zanimljivo je kako produženo stanovanje s roditeljima utječe na unutarobiteljske odnose. Petero sugovornika živi u obiteljskim kućama, dok jedan od sugovornika živi u stanu. Neki žive sa svojom užom, a neki i sa širom obitelji. Broj članova u obiteljskim domovima sugovornika broji od 4 do 5 članova.

„Nas trenutno u obiteljskoj kući živi četvero: ja, sestra, mama i tata.“ (Korana)

„Živim u obiteljskoj kući sa mamom, tatom i sestrom.“ (Ljubica)

„U stanu živim sa mamom, tetom i bakom.“ (Augustin)

„Kod nas u kući smo ja, sestra, tata i mama.“ (Brunoslav)

„Živim u obiteljskoj kući tu u Zadru sa tatom, mamom i bratom.“ (Slavica)

„Ja, mater, ćaća i dvi sestre i svi živimo skupa na dva kata kuće, a u prizemlju mi živi teta.“ (Šimun)

Sugovornici su svojim odgovorima negirali pretpostavku da je njihova nazočnost odnosno produženo stanovanje kod roditelja ikad uzrokovalo prepirke ili svađe. Navode kako funkcioniraju kao i bilo koja druga obitelj.

„A ono, ne znam što da ti kažem.. familije ko familije, mislim da ne postoji savršena obitelj koja se nikad ne posvađa ili nešto. Potpuno normalna stvar kad sa nekim živiš godinama i svaki dan se viđate. Kako bi se reklo; tko se tuče taj se i voli.“ (Brunoslav)

„Zajednički život utječe dobro na odnose u domaćinstvu. Složnost je uvijek tu.“ (Ljubica)

Svađe s roditeljima su rijetke, ali jedna od sugovornica ističe kako su svađe sa bratom uvijek prisutne.

„Pa mislim da su naši obiteljski odnosi dobri. S mamom i tatom sam dobra, za razliku od brata. Volim ga do neba, naravno, brat mi je, ali (smijeh) koliko me taj dečko može iznervirati to je čudo jedno. Točno zna gdje treba ubosti. Ali uvijek se pomirimo, mislim da su takvi svi brat-sestra odnosi.“ (Slavica)

Samo stanovanje s roditeljima zahtjeva provođenje zajedničkog vremena. Kako mladi odrastaju provode sve manje vremena s roditeljima ili starijim ukućanima. To je razdoblje u njihovom životu kada najvažniji postaju njihovi vršnjaci. Stoga su sugovornici upitani o zajedničkom vremenu koje provode s roditeljima ili ukućanima uopće. Svi su odgovorili kako s roditeljima provode bar par sati dnevno, što se obično sastoji od običnog druženja i ispijanja kave do nekakvog konkretnijeg druženja i provođenja zajedničkog vremena.

„S roditeljima provodim nekoliko sati dnevno u razgovorima druženju pa nekad i u samom sjedenju i tišini. S njima, također, zajedno sa roditeljima vodim apartmane i sve

vezano za njih, također se obiteljski družimo i kad treba pomažemo jedni drugima.“
(Ljubica)

„Da, s tatom često gledam filmove, sestri pomažem sa školskim zadaćama, a majci pomažem na razne načine, bilo to s kućanskim poslovima, ili tehnološkim uređajima.“
(Brunoslav)

„S materon onako, tu i tamo ako je treba di odvesti ili nekad oden s njon u spizu i tako. Više vremena provodin s ćaćon. Osim što radimo skupa cili dan, znamo restaurirati stare aute. To je naša stvar. Obožavamo i ja i on stare aute, pa nan je to najbolji način da provedemo vrime skupa a da si ne idemo na živce jedan drugon jer se to dosta događa u radioni. Ja oču nešto napraviti na svoj način, on na svoj i tako. Ali inače smo si dobri. Najviše vremena provodin s njima kad se treba u polju raditi. Bilo to trganje grozja, branje strišanj ili maslina, kad treba saditi i vaditi kunpire i tako.“ (Šimun)

Jedna od sugovornica navodi kako je razlog nemogućnosti provođenja više vremena s roditeljima zapravo posao, njen i posao roditelja. Taj razlog potvrđuje i Nimac (2010) u svom radu gdje tvrdi da obiteljske veze slabe zbog poslovnog životnog stila.

„Pff (uzdah) što ja znam. Preko tjedna vremenski možda dva tri sata, a vikendom (stanka), vikendom isto. Prije nego što sam se zaposlila provodili smo više vremena zajedno, a ovako radim ja radu oni. Jednostavno se ponekad i ne stignemo sastati (smijeh).“ (Slavica)

Posao je također, razlog nekonzumiranja zajedničkih obroka. Nedostatak vremena utječe i na to tko je zadužen za pripremu obroka što rezultira uvijek drugačijom situacija za obiteljskim stolom. Najčešće se za obroke brine majka, rjeđe otac ili netko od sugovornika. Iz te činjenice može se zaključiti kako su obitelji većine sugovornika patrijarhalne te da se njeguju tradicionalne vrijednosti.

„Objedujemo svaki dan svi skupa makar jedan obrok, uglavnom nakon posla – ručak, a za to se brine otac.“ (Ljubica)

*„A za obroke nema netko tko je zadužen za to, nego ovisi tko je kući i u mogućnosti“
(Augustin)*

„Ovisno o danu. Nekad da, nekad ne. Ponekad majka sprema obrok pa ručamo često ona, sestra i ja jer tata zbog svog zgužvanog poslovnog rasporeda ne stiže ponekad ručati sa nama. Nekad je i obrnuta situacija.“ (Brunoslav)

Neki od sugovornika navode kako je nedjelja dan rezerviran za obiteljski obrok, najčešće jer majke tome pridaju veliki značaj.

„Ako se svi nađemo kod kuće u isto vrijeme onda jedemo svi zajedno, što je rijetko u zadnje vrijeme ali se trudimo. Nedjeljom je obavezan zajednički ručak. Moja mama baš inzistira na tome pogotovo zato što preko tjedna ne stignemo. Onda znaju doći i djed i baba pa to baš bude obiteljski ručak. Oko toga se najviše brine moja mama, ona je naša kuharica (smijeh), a tata je zadužen za janje kad god je neko slavlje, ako se to računa (smijeh).“ (Slavica)

„Mater se trudi da to bude što češće, ali jednostavno nekad ne stižemo zbog obaveza. Ona radi, ja i ćaća radimo, a sestre su u školi najčešće u suprotnin smjenama. Nekad onda odemo kod babe na ručak ako mater nije stigla skuvati ništa ili naručimo iz restorana neka gotova jela ili nešto drugo. Zato nan je obavezan nediljon zajednički ručak bilo da je kod nas ili kod babe ako je neka prigoda jer su kod nas stalno neki rođendani jer imamo veliku familiju pa nas ne moreš sve ni povatati.“ (Šimun)

Uz posao i provođenje zajedničkog vremena s ukućanima, sugovornicima je potreban i odmor. Na pitanje u kojim prostorijama u kući ili stanu provode najviše vremena, sugovornici su se slagali u odgovorima. Prostorije koje najviše smatraju svojom oazom mira su njihove sobe.

„Najviše vremena provodim u sobi ili dnevnom boravku jer mislim da tu nekako najviše imam mira. Prvo odem u dnevni boravak, pa se onda preselim u svoju sobu ako se počnemo gužvati u dnevnom boravku“ (Ljubica)

„U sobi sam najčešće jer mi ona ujedino služi i kao studio“ (Brunoslav)

„Najviše vremena provodim u svojoj sobi ili wc-u jer puno vremena potrošim na šminkanje i sređivanju, feniranju kose i slično.“ (Slavica)

Već prije je spomenuto kako vršnjaci zauzimaju mjesto važnijih osoba u životu mladih to jest naših sugovornika. Na temelju toga sugovornicima je postavljeno pitanje što njihovi prijatelji misle o tome što oni i dalje žive sa svojim roditeljima.

„Pa oni to smatraju u redu, mislim normalno. (smijeh) nemaju me što gledati s visoka, ajmo tako reći kad su i oni u istoj situaciji kao i ja.“ (Korana)

„Nemam pojma jer se nikad o tome se ne priča jer je potpuno normalna stvar za ovu državu u današnje vrijeme. 90 posto prijatelja mi živi sa roditeljima ili nekim iz familije pa ono.“ (Augustin)

„Valjda isto što i ja (smijeh). Većina mojih prijatelja još živi sa svojim pa ono. Da razmišljaju drugačije vjerojatno bi našli neki način za odseliti se. Oni koji ne žive sa svojim, studiraju negdje. Njih ne bi baš svrstala u one koji su se osamostalili iako ne žive trenutno sa svojim. Oni su malo tu malo tamo. Ustvari, oni još i najviše ovise o svojim jeli tako. Plaćaju im stan ili dom, gdje god da jesu, knjige, i ostale potreštine što im već treba, karte za tamo i kući.“ (Slavica)

Nakon mišljenja ostalih, vrijeme je bilo za saznati koje su sugovornicima prednosti i nedostaci produženog stanovanja. Iz njihovih sličnih iskustava proizašla su i slična mišljenja, pa se sugovornici dosta slažu u odgovorima. Složili su se kako je to odličan način za uštediti i da im je sve priušteno. Neki su se složili i da je prednost čak i najobičnija stvar neobavljanje kućanskih poslova, kao što su čišćenje, pranje, usisavanje, sami.

„Prednosti su što imaš više novca za na sebe trošiti i što vas ima više i ne moraš uvijek sve kućanske poslove sam obavljati.“ (Augustin)

„Prednosti su osiguran krov nad glavom, plaćeni računi, financijska stabilnost, čista roba, hrana i piće su također osigurani.“ (Brunoslav)

„Rekla bi da su prednosti to što ne moraš plaćati račune, nemaš kredite za otplaćivati, uvijek imaš topal obrok koji te čeka kad dođeš s posla umorna, roba je uvijek oprana i ispeglana.“ (Slavica)

Nakon slaganja u prednostima produženog stanovanja, sugovornici su se također, složili i u nedostacima. Iako ima dosta prednosti, sugovornici su zaključili da sve to dolazi pod cijenu vlastitog mira i nemogućnosti jednostavno se isključiti iz obiteljskog života.

„Mir. Mir. I opet mir. (smijeh) Jednostavno ponekad nemaš svoj mir.“ (Korana)

Sugovornik koji je već živio samostalno, „bumerang dijete“, osjeća se nostalgичno po pitanju svog mira.

„Nemaš svoju slobodu i svoj mir, po meni najveća i najbitnija negativna strana. Mislim da ne moram ništa više od toga reći jer kad jednom osjetiš život ili sam ili sa nekim, shvatiš na što mislim.“ (Augustin)

Nije lako s nekim provoditi svaki dan i naravno da to može uzrokovati prepirke, ali sugovornici se slažu kako razlog nikad nije njihovo stanovanje kod roditelja. Prijatelji sugovornika također još uvijek žive sa svojim roditeljima. Sugovornicima je to sasvim normalna pojava i ne smatraju se nikakvim izuzetcima. Uz sve prednosti i nedostatke, sugovornici su se ipak odlučili na produženo stanovanje, a u nastavku će se doznati je li to bila njihova odluka ili su na to utjecale okolnosti.

6.3. Razlozi produženog stanovanja

Nakon analiziranja zaposlenja sugovornika, njihove svakodnevne okupacije i odnosa u kućanstvima, na red dolazi tema koja je srž ovog istraživačkog rada. Razlozi produženog stanovanja sugovornika su slični. Svi navode kako je samostalan život za mlade jednostavno izvan dohvata. Unatoč tome što sugovornici imaju posao i stalne plaće, prilike za samostalan život vrlo su niske. Nakon porasta cijena, taj sljedeći korak u njihovom odrastanju čini se sve daljim. Razlozi produženog stanovanja kreću se od poskupljenja osnovnih potrepština do visokih kredita i stanarina.

„Mladi ostaju duže sa roditeljima zbog nemogućnosti samoudržavanja. Uz današnje uvjete teško je jednoj samostalnoj osobi (čak uz vlastiti posao) stambeno se zbrinuti, razlozi tome su velike kamate, nagli porast cijena, male plaće i slično. Zbog nemogućnosti gore navedenog mladi ostaju sa svojim roditeljima kako bi možda u budućnosti uz nekoga sagradili, kupili nešto svoje.“ (Ljubica)

„Živiti sam je trenutno skoro pa nemoguće, stanarine previsoke, osim stanarine, osnovne namirnice za preživljavat su isto dosta poskupile, a da ne spominjem u mojem slučaju gdje otplaćujem kredit, jednostavnom računicom bi došao na to da bi svaki mjesec završio u minusu.“ (Augustin)

Neki od sugovornika navode kako je moguć razlog produženog stanovanja mladih kod roditelja samo odlazak iz udobnosti obiteljskog doma u nepoznato⁵.

„Pa mislim da se mladi ne žure seliti ili osamostaliti jer im je skroz dobro kod kuće. Ja znam po sebi (smijeh) kad dođeš kući nakon posla pa te dočeka sve oprano i skuhanu. Možda nemaš uvijek mira ali to se da istrpiti kad ti je sve ostalo priušteno. Neke je možda čak i strah. Mislim to je ipak veliki korak ja bi rekla, pa možda i zato.“ (Slavica)

„Nema konkretnog razloga, postoji ih više. Za neke je to slabije imućno stanje, za neke je to strah zbog odvajanja od obitelji te odlazak u nepoznato.“ (Brunoslav)

Kultura društva također može biti jedan od razloga. Sugovornik na pitanje odgovara da je „nekako tu kod nas tako“. U zadarskom zaleđu gdje je provedeno istraživanje, pa čak i u većini područja Dalmacije društveno je prihvatljivo da kulturom je određeno da uža i šira obitelj žive zajedno u istoj kući. Iako je takav način života bio uobičajen u ruralnim sredinama u predindustrijskom periodu to bilo mnogo prisutnije, ni danas to nije rijetka pojava. Možda su prisutni novi razlozi, ali i dalje tradicija ima veliku ulogu u na društvu.

⁵ Strah od nepoznatog je jedan od urođenih stahova koji se javlja u ranoj dobi od 7 do 9 mjeseci života i prati nas cijeli život (Tatalović Vorkapić, Knapić, 2015)

„A što ja znan. To je nekako tu kod nas tako. (stanka) Ne znan, imaju sve što in triba, a ne trošu ništa. Vjerojatno zbog toga jer danas je sve preskupo čak i ako imaš posa teško da ćeš si priuštiti nešto ekstra.“ (Šimun)

Isti sugovornik navodi kako je razlog zašto se odlučio za produženo stanovanje, to jest razlog zašto nije ni razmišljao o tome je čisto iz praktičnosti.

„Pošto radin s ćaćon u obiteljskon poslu, u radioni, koja nan je u dvorištu nema mi smisla da se selin sam i onda dolazin doma kod svojih raditi. Ovako je jednostavnije. Iovako živimo u velikoj kući i ima stvarno dosta mista, pa zašto ne. Nikad nisan ni razmišlja o ton da se priselin. Možda kad se buden ženja (smijeh), ali ni to mi nije u planu u bliskoj budućnosti.“ (Šimun)

Sugovornici su se složili u tome da njihovi roditelji nisu utjecali na njihovu odluku o produženom stanovanju te ističu kako ih roditelji podržavaju. U toj situaciji vide priliku za štednju za budućnost iz već navedenih razloga.

„Ja sam se odlučio na produženo stanovanje s roditeljima dok se uspijem izgraditi i usavršiti u svom poslu te biti boljeg imućnog stanja.“ (Brunoslav)

U ovom scenariju mladi su financijski ovisni o roditeljima iako imaju svoje prihode. Pošto su roditelji sugovornika podržavajući, sugovornici su pitani kakva je obrnuta situacija. Na pitanje koliko sugovornici podržavaju roditelje i pridonose kućanstvu dobiveni su različiti odgovori. Neki su u takvoj situaciji se u potpunosti opustili i ozbiljno se prihvatili štednje za budućnost, dok se neki jednostavno osjećaju dužnima pridonijeti na bilo kakav način.

„Ne pomažem roditeljima financijski jer su mi dali mogućnost štednje za svoju budućnost, ali kad god sam u mogućnosti pomognem u kućanskim poslovima.“ (Ljubica)

„Naravno da pomažem financijski, nebi mogao sebi dopustiti da u ovim godinama živim sa svojima i da radim, a da ne dajem novce u kuću.“ (Augustin)

„Po potrebi, pridonosem financijski za gorivo te hranu.“ (Brunoslav)

„Pa onako. Vjerojatno ne onoliko koliko bi trebala. Povremeno se ponudim otići u dućan ako baš nešto zatreba ili ako odem s posla nešto sebi kupiti pa se čujem s mamom ako nešto treba kupiti kad mi je već usput. Mislim meni nije teško pomoći financijski ali moji žele da štedim za budućnost.“ (Slavica)

„Pomognem tako da odem u dućan ako nešto zatreba, inače sve ostalo financiraju roditelji.“ (Korana)

„Ne baš. Ćaća to sve rješava. Račune i to, a mater ode u spizu. Ustvari (stanka), pridonio sam financijski kad smo stavljali fasadu i kuću farbali“ (Šimun)

Dakle, što se tiče praktične pomoći roditelja djeci i obrnuto u situaciji potrebe, odgovori sugovornika korespondiraju tezi Čudina-Obradović i Obradović (2006) da roditelji više pomažu djeci nego djeca roditeljima. Iz odgovora koji su sugovornici dali može se zaključiti kako muškarci više pridaju financijski u kućanstvo, dok žene to nadoknađuju obavljanjem kućanskih poslova. U analizi ovih odgovora naziru se rodni stereotipi po kojima muškarci brinu za financije, a žene se brinu za kuću.

6.4. Mogućnost osamostaljenja

Prirodni tijek odrastanja vodi k samostalnom životu sugovornika. Dvoje sugovornika je već živjelo samostalno iz različitih razloga što je ipak na kraju rezultiralo vraćanjem kući.

„Živjela sam u stanu sa cimericom dok sam išla na faks, ali čim sam završila preselila sam se nazad kod svojih. Tražila sam posao u Zadru da budem što bliže kući i tamo sam i ostala (smijeh).“ (Ljubica)

„Zapravo sam bio kojih godinu dana živio sa bivšom djevojkom, ali kako je to propalo nisam imao mogućnosti nego se vratit nazad kod svojih.“ (Augustin)

Neki sugovornici su sasvim zadovoljni kako trenutno žive svoj život, dok su neki i malo razočarani nedostatkom mogućnosti mladih za vođenje kvalitetnog samostalnog života.

„Život u ovim godinama sam zamišljala jednostavnijim nego što je. Smatram da su prije 15- ak godina imali više mogućnosti nego mladi danas. Zadnjih nekoliko godina cijene

su napravile nemogućnost i blokadu mladih u ostvarivanju ciljeva dobrih za sve ljude.“
(Ljubica)

„Ni blizu ovome što je sad, skoro u nikojem pogledu nije onako kako sam mislio da će biti. Tu sam se naučio ono da nemoj nikad nešto očekivati i nećeš nikad bit razočaran.“
(Augustin)

„Mislin da je to to, da živin onako kako san i tia. Radin posa koji volin, iman sve što mi triba. Za sad, s mojin godinama mislin da je to skroz dobro i da mi dobro ide.“ (Šimun)

Iako za sad nisu imali prilike okusiti samostalan život, izuzev dvoje sugovornika, sugovornici imaju želju i nadu u budućnosti živjeti samostalno.

„Imam namjeru i želju i volju i motivaciju, ali kao što sam reko bio , nije baš lako i jednostavno. Možda nakon što se riješim kredita bi mogao ić probat negdje nešto nać.“
(Augustin)

„U narednih 10 godina, zbog stvaranja vlastite obitelji te osamostaljenja i stvaranja novih iskustava.“ (Brunoslav)

„Pa kad se udam (smijeh). Zaručila sam se prošle godine, pa za sad čekamo dobro vrijeme za pir. Rekli smo da ćemo se ženiti kad sredimo kat iznad njegovih, pa sad koliko će nam trabati ne znam, ali radovi su u tijeku, u sporom tijeku, ali u tijeku. Razmišljali smo čak i preseliti se na selo gdje njegovi imaju neku staru kuću. Ali ne znam vidjet ćemo, danas je sve dosta skupo. Cijene su otišle u nebesa za najobičnije stvari.“
(Slavica)

Izuzetak prethodne izjave je jedan sugovornik koji se ne planira odseliti iz obiteljske kuće što se može pripisati njegovim godinama. Kao najmlađi sugovornik još ozbiljno ne razmišlja o budućnosti.

„Ne planiran se seliti u skorije vrime. Ne vidin razloga zašto bi. Još san mlad, a i dosta stariji od mene još žive sa svojima pa mi nije uopće nikakav pritisak s bilo koje strane.“
(Šimun)

Za sami kraj sugovornici su pitani za mišljenje o generacijskim razlikama i prilikama koje imaju oni i koje su imali stariji članovi njihovih obitelji uzimajući u obzir temu kojom se bavi ovaj rad.

„Smatram da uvijek postoje generacijske razlike. U ovom slučaju mene i mojih roditelja. Smatram da sam i ja kao i oni svjesna razlike. No u današnje doba svi su svjesni i imaju informacije o cijenama kvadrata stana ili cijenama gradnje kuće, tako da smatram da bez obzira na generacijsku razliku normalan čovjek shvaća o tome kako su mladi zakinuti odnosno nemaju mogućnosti ostvariti planove koje žele. Nekada se sa prosječnom plaćom moglo naravno uz trud sagraditi kuću, kupiti stan i pristojno živjeti. Sada je potrebno više od dvije prosječne plaće za minimalistički stan, minimalističku kuću uz jako skroman život.“ (Ljubica)

„Jako mnogo puno ogromno nenormalno velika razlika. Dok se prisjetim svojih predaka i starijih iz svoje uže i širije familije, svaki dio familije ima ili svoju kuću ili stan. Zato danas se treba najviše osloniti na to da jednog dana nasljediš nešto za živjeti jer za dignuti kredit za stan, da ne spominjem kuću, u ovome gradu je nemoguće isplatiti u 30 godina osim ako nemaš neki posao sa bar 2000 eura plaćom ili političkih veza za one POS stanove što su bili. Ali da, nadajmo se da će se to stanje kad tad u budućnosti popraviti, ako ne za nas onda za vrijeme naše buduće djece.“ (Augustin)

„A što se tiče generacijskih razlika (stanka), pa moja baba i djed i moji mama i tata su svi već bili vjenčani u mojim godinama (smijeh). I svi su živjeli sa svojim. To je jednostavno bilo tako u to doba. Nije se dizala kuća svaki put kad bi se neko vjenčao (smijeh). Nije ni danas puno drugačije, samo što je iz drugih razloga. Prije je to jednostavno bilo tako, to je bila kultura. Cura se udaje u tu obitelj i odlazi tamo živjeti. Danas bi se vjerojatno mladi i selili iz roditeljskih kuća da si to mogu priuštiti.“ (Slavica)

„Pa što ja znan (smijeh). Svi su se moji mladi ženili i udavali. Moji baba i did su se ženili kad in je bilo 18 i 20 godina, a mater i ćaća su se ženili sa 22 godine. to je tako bilo u ta vremena. Ja se ne mogu ni zamisliti da se sad idem ženiti (smijeh). Mada su oni

tad živili sa svojimima nakon vinčanja. Oću reći moja baba i mater su se udale eli. Onda je to bilo normlano da svi žive skupa i kad dobiju dicu isto. Mi smo živili kod babe i dida dok ja nisan krenia u školu. Morali smo se priseliti jer je kuća jednostavno bila prekrcata. Već san reka da iman veliku familiju i još kućanije nešto velika i nismo više imali di svi stati. I onda je još moja mater bila trudna sa sestron mi. Mislin da nije zatrudnila da bi vjerojatno i ostali kod babe i dida živiti (smijeh).“ (Šimun)

Iako su sugovornici koji su se usudili osamostaliti morali na kraju vratiti roditeljskom domu, to ih ne koči u želji za ponovnim osamostaljenjem. Sugovornici su zaključili kako u odnosu na svoje starije ukućane imaju manje mogućnosti ka osamostaljenju. Svi su svjesni ekonomske situacije koja je uzrokovala porast cijena, znaju što ih koči u procesu osamostaljenja, a ne mogu sami ništa učiniti kako bi to promijenili. Istaknuta je i velika razlika u godinama pri stupanju u brak. Sugovornici smatraju kako su prije bila jednostavnija vremena.

7. Zaključak

Sve veći broj mladih odlučuje se za produženo stanovanje s roditeljima i dobna granica je sve viša. Iako je teško odrediti dobnu granicu prelaska u odraslost, za sugovornike istraživanja, koji imaju od 21 do 26 godina, može se reći da su „mladi odrasli“, uživaju u prednostima mladih osoba, ali imaju i karakteristike odraslih osoba kao što je stalan posao i redovna plaća. Mladi su relativno zadovoljni svojim trenutnim životima, a posebno ističu mogućnost štednje koju im pruža produženo stanovanje s roditeljima. Unatoč mladosti sugovornika svi su se zaposlili nakon završenog srednjoškolskog obrazovanja, svi su zadovoljni odabranim poslom i slobodnim vremenom kojim raspolažu.

Rezultati ovog istraživanja podudaraju se s rezultatima istraživanja koje je provela Botrić (2022). Nalazi se slažu u najvećoj prepreci na koju nailaze mladi u želji za osamostaljenjem, a to je nemogućnost financiranja samostalnog života. Produženo stanovanje je samo faza sugovornicima ovog istraživanja. Oni imaju želju za osamostaljenjem, ali s trenutnom ekonomskom situacijom nisu u mogućnosti ostvariti te želje.

Čipin i Međimurec (2021) su u svom istraživanju, kao i sugovornici u ovom istraživanju, potvrdili da postoje međugeneracijske razlike koje se odvijaju različitim intenzitetom. Sugovornici su izrazili svoje mišljenje o tim razlikama i usporedili svoju situaciju sa situacijama svojih roditelja i starijih ukućana. Rezultati su pokazali kako su prijašnje generacije imale više mogućnosti i prilika za osamostaljenje, dok današnje mlade koče različite prepreke, od poskupljenja osnovnih potrepština do previsokih stanarina i kredita.

U ovom radu spominje se i prostor koji sugovornici najviše koriste. Pokazalo se da prostor kojim mladi raspolažu u roditeljskom domu utječe na vjerojanost produženog stanovanja. Rad na takvu temu napisala je Mitrović (2021). Ona je istraživala antropologiju prostora kroz suodnos produžene mladosti. U njenom i ovom istraživanju rezultati su pokazali kako mladi najviše vremena provode u svojim sobama koje u obiteljskom domu smatraju vlastitima.

Usporedba motivacije i težnji mladih iz urbanih i ruralnih sredina ne bi bila korektna zbog nezadovoljavajućeg omjera sugovornika onih koji žive u stanu ili obiteljskoj kući. Može se usporediti rodne motivacije pošto je u istraživanju sudjelovalo troje muškaraca i tri žene. Primjećena razlika između sugovornika i sugovornica je u pomaganju u kućanstvu. Sugovornici u više slučajeva financijski pripomognu roditeljima, dok su se sugovornice prepustile štednji pa to nadoknađuju obavljajući kućanske poslove. U tom rezultatu naziru se rodne uloge koje su u skladu s tradicionalnim vrijednostima. S druge strane, svi sugovornici su izrazili želju za osamostaljenjem u budućnosti osim jednog sugovornika koji je ujedino najmlađi i jedini

sugovornik iz ruralne sredine. On tvrdi kako se ne planira odseliti iz obiteljske kuće zato što ne vidi razloga i jer je obiteljska kuća dovoljno velika za sve članove obitelji.

Najveća motivacija mladih za osamostaljenjem je osnivanje vlastite obitelji. Takvu motivaciju je iskazala jedna od sugovornica koja se namjerava odseliti od roditelja nakon udaje i jedan od sugovornika koji kao razlog budućeg osamostaljenja navodi baš osnivanje vlastite obitelji.

Rezultati ovog i spomenutih istraživanja navode kako je produženo stanovanje, produžena mladost, produženo djetinjstvo ili kakav god naziv upotrijebili sve prisutnija. Pogotovo u zemljama južne Europe gdje, po istraživanju Isengard i Szydlík (2012), živi najviše „odrasle djece“. Sugovornici u ovom istraživanju kao i i njihovi prijatelji, iako su zaposleni, još žive sa svojim roditeljima što podržava rezultat spomenutih istraživanja.

Ovu temu trebalo bi bolje proučiti na velikom reprezentativnom uzorku mladih iz različitih predjela Hrvatske. Cilj kojem bi država trebala težiti je osiguravanje bolje ekonomske situacije i raznih politika kako bi mladi, radno sposobni ljudi, koji su nositelji ekonomskog napretka, bili u boljoj mogućnosti osigurati kvalitetan život te ostati u Hrvatskoj.

8. Literatura

1. URL 1: Središnji državni ured za demografiju i mlade, <https://demografijaimladi.gov.hr/> (18.6.2023.)
2. URL 2: Državni zavod za statistiku, <https://dzs.gov.hr/> (20.5.2023.)
3. Abercrombie, N., Hill, S., & Turner, B. S. (2008). *Rječnik sociologije*. Zagreb: Jesenki i Turk.
4. Bognar, L. (2000). Kvalitativni pristup istraživanju odgojno-obrazovnog procesa. *Zbornik radova Učiteljske akademije u Zagrebu*, 2(1), 45-54.
5. Botrić, V. (2022). Napuštanje roditeljskog doma u Hrvatskoj. *Notitia-časopis za ekonomske, poslovne i društvene teme*, 8(1), 19-33.
6. Brajša, P. (2009). *Brak i obitelj iz II. kuta*. Zagreb: GK.
7. Čipin, I., & Akrap, A. (2008). Stambeni problemi, produženi život s roditeljima i odgoda ulaska u brak u Hrvatskoj. *Revija za socijalnu politiku*, 15(3), 415-434.
8. Čipin, I., & Međimurec, P. (2021). Kako su odrastale europske generacije? Demografski i socioekonomski događaji povezani s tranzicijom u odraslu dob u Europi. *Revija za sociologiju*, 51(3), 461-493.
9. Čudina-Obradović, M., & Obradović, J. (1998). Utjecaji socio-ekonomskoga položaja obitelji na bračne, obiteljske i socijalizacijske procese. *Revija za sociologiju*, 29(1-2), 27-47.
10. Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing.
11. Giddens, A. (2007). *Sociologija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
12. Haralambos, M. i Holborn, M. (2002). *Sociologija – teme i perspektive*. Zagreb: Golden marketing.
13. Hill, K., Webber, R., & Hirsch, D. (2021). Staying home and getting on: Tackling the challenges facing low to middle income families where young adults live with their parents.
14. Ilišin, V., & Spajić-Vrkaš, V. (2015). Potrebe, problemi i potencijali mladih u Hrvatskoj (istraživački izvještaj). *Zagreb: Ministarstvo socijalne politike i mladih*.
15. Ilišin, Vlasta i Radin, Furio (2007). *Mladi – problem ili resurs*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
16. Isengard, B., & Szydlik, M. (2012). Living apart (or) together? Coresidence of elderly parents and their adult children in Europe. *Research on Aging*, 34(4), 449-474.

17. Kiley, D. (1983). *The Peter Pan Syndrome: Men Who Have Never Grown Up*. New York: Dodd, Mead & Company.
18. Mitrović, K. (2021). Antropologija prostora u kontekstu istraživanja fenomena „produžene mladosti“. *Antropologija*, 21(1), 87-112.
19. Mitrović, K. (2022). Antropološko istraživanje odrastanja i „produžene mladosti“: „proživeti“ mladost u Srbiji. *Stanovništvo*, 60(2), 89-106.
20. Nimac, D. (2010). (Ne) mogućnosti tradicijske obitelji u suvremenom društvu. *Obnovljeni život*, 65(1), 23-35.
21. Potočnik, D. (2017). Obiteljske okolnosti mladih. U: Ilišin, V., & Spajić Vrkaš, V. (2017). *Generacija osujećenih. Mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, 31-70.
22. Tatalović Vorkapić, S., & Knapić, I. (2015). ČEGA SMO SE BOJALI KADA SMO BILI DJECA?–VAŽNOST RANIH ISKUSTAVA BUDUĆIH ODGAJATELJA ZA NJIHOV RAD S DJECOM. *Metodički obzori: časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu*, 10(21), 62-76.

9. Prilozi

9.1. Obavijest o sudjelovanju u istraživanju

Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju u sklopu pisanja završnog rada u akademskoj godini 2022./2023.

Ime sugovornika/ce: _____

Istraživač/ica: _____

1. Pristajem sudjelovati u istraživanju. Obaviješten/a sam o pojedinostima istraživanja i o njima posjedujem odgovarajuće pisane i usmene informacije.
2. Ovlašćujem istraživača/icu da koristi podatke dobivene putem intervjua.
3. Potvrđujem da:
 - a) Razumijem da je moje sudjelovanje dobrovoljno i da se mogu povući u bilo koje vrijeme bez navođenja razloga i bez ikakvih posljedica.
 - b) Podaci intervjua bit će korišteni isključivo u svrhu ovog istraživanja.
 - c) Povjerljivost podataka zajamčena mi je prema etičkim pravilima znanstvenog rada.
 - d) Obaviješten/a sam da će intervju biti sniman diktafonom i transkribiran.

- e) Razumijem da nijedan dio razgovora koji će biti korišten za publikacije neće sadržavati podatke koji bi mogli ukazivati na moj identitet.
- f) Razumijem da će podaci iz razgovora (transkripti i audio snimke) biti sigurno pohranjeni na primjeren način.

Potpis: _____

(Sugovornik/ca)

Potpis: _____

(Istraživač/ica)

Mjesto i datum: _____

9.2. Protokol

Tema 1: općenito

1. Koliko imate godina?
2. Gdje živite (mjesto stanovanja: selo, grad)?
3. Koju ste srednju školu završili, ako ste išli na faks, na koji ste išli?
4. Jeste li zaposleni?
 - a. Ako da, čime se bavite?
 - b. Radite li u svojoj struci?
 - c. Kakvo je Vaše radno vrijeme?
 - d. Ako ne, koji je razlog vašeg nezaposlenja?
5. Živate li u obiteljskoj kući ili stanu?
6. Koliko članova ima Vaša uža obitelj? Tko sve?
 - a. Živate li svi zajedno?

Tema 2: produženo stanovanje s roditeljima

1. Koji su po Vama razlozi zašto mladi sve više ostaju živjeti s roditeljima?
2. Zašto ste se Vi odlučili za produženo stanovanje s roditeljima? Je li to bila Vaša odluka ili su okolnosti utjecale na to?
 - a. Jesu li Vaši roditelji imali utjecaj na tu odluku?
 - b. Jeste li ikad živjeli sami?
3. Opišite kako izgleda Vaš dan kada ga provedete u kući, stanu?
4. Koju prostoriju u kući, stanu najviše koristite?
 - a. Zašto?
5. Pomažete li roditeljima financijski?

6. Sudjelujete li u kućanskim poslovima (kao što su kuhanje, čišćenje, pospremanje, obavljanje kupovine i slično)?

Tema 3: odnosi u kućanstvu

1. Kako zajednički život s roditeljima utječe na odnose u domaćinstvu?
2. Dolazi li do prepirki, svađa, napetosti u obitelji zbog Vašeg produženog stanovanja s roditeljima?
 - a. Koliko često?
3. Koliko vremena provodite s roditeljima s obzirom na to da živite s njima?
4. Provodite li vrijeme radeći neku aktivnost sa svojim roditeljima?
5. Objedujete li zajedno? Tko se brine oko obroka?
6. Koje su prednosti života s roditeljima?
7. Koje su negativne strane života s roditeljima?

Tema 4: mogućnost osamostaljenja

1. Kako ste zamišljali život u ovim godinama?
2. Imate li namjeru osamostaljenja od roditelja i preseljenja u vlastito kućanstvo?
 - a. Kada, zbog kojih razloga?
3. Što misle Vaši prijatelji o tome da još živite s roditeljima?
 - a. Žive li i oni sa svojim roditeljima?
 - b. Što općenito misle mladi o životu s roditeljima?
4. Koliko ste zadovoljni suživotom s roditeljima?
5. Po Vašem mišljenju, kakva je generacijska razlika između Vas, Vaših roditelja i njihovih roditelja po pitanju stanovanja? Što Vaši roditelji misle o svemu?

9.3. Kodna lista

TEMATSKI KODOVI	DESKRIPTIVNI KODOVI
Razlozi produženog stanovanja	<ul style="list-style-type: none"> - Nemogućnost samoudržavanja/financijska ovisnost - Velike kamate - Male plaće - Nagli porast cijena - Skupi stanovi - Osigurane osnovne potrepštine (hrana, piće, čista roba, krov nad glavom) - Plaćeni računi - Otplaćivanje kredita - Štednja - Usavršavanje na poslu
Odnosi u kućanstvu	<ul style="list-style-type: none"> - Dobri/bliski odnosi - Složnost - Zadovoljstvo zajedničkim životom s roditeljima - Ne dolazi do svađa - Svađa sa sestrom/bratom
Načini provođenja zajedničkog vremena	<ul style="list-style-type: none"> - Razgovor - Zajednički obroci - Vođenje apartmana - Obavljanje kućanskih poslova (čišćenje) - Gledanje televizije/filmova - Pomaganje u pisanju domaće zadaće - Ispijanje kave - Šetnja - Restauriranje starih auta